

Ironija i autoironija u komedijama Marina Držića

Josić, Monika

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:310531>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-20**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

MONIKA JOSIĆ

IRONIJA I AUTOIRONIJA U KOMEDIJAMA MARINA DRŽIĆA

ZAVRŠNI RAD

PULA, 2017.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

Filozofski fakultet

MONIKA JOSIĆ

IRONIJA I AUTOIRONIJA U KOMEDIJAMA MARINA DRŽIĆA
ZAVRŠNI RAD

JMBAG: 0115065829, redoviti student

Studijski smjer: Hrvatski jezik i književnost i Talijanski jezik i književnost

Predmet: Hrvatska renesansna književnost

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Kroatistika

Mentorica: Prof. dr. sc. Valnea Delbianco

Pula, rujan, 2017.godine

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana _____, kandidat za prvostupnika _____ ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

_____

SADRŽAJ:

1. UVOD	6
2. MARIN DRŽIĆ: „VJEŠTINA NEPROLAZNE KOMIKE”	7
2. IRONIJA I AUTOIRONIJA	9
3. <i>DUNDO MAROJE</i>	10
4. <i>SKUP</i>	13
5. <i>ARKULIN</i>	17
6. <i>TRIPČE DE UTOLČE</i>	20
7. ZAKLJUČAK	22
8. LITERATURA.....	23
9. SAŽETAK	25
10. SUMMARY	26

1. UVOD

„Ironija u retoričkom smislu označava prikrivanje (*illusio, simulatio*), odnosno trop u kojem se neka riječ zamjenjuje riječju koja joj je sadržajno suprotna, dok se njezino pravo značenje može razaznati samo na temelju izvanjezičnoga konteksta.“¹ Ironijom i autoironijom Držić piše o svojem djelovanju i općenito životu, one su sastavni dijelovi piščeva svjetonazora i njegove poetike te upravo zato imaju veliku ulogu u njegovom stvaralaštvu. „Za drame Marina Držića jednoznačno bi bilo izdvojiti ironiju i načiniti tipologiju ironijskih modusa budući da otvoreno ili prikriveno podrugljivo njegovo stajalište obuhvaća sve aspekte prikazivanoga dramskoga svijeta.“² Ironija je kod publike izazivala iste osjećaje kao i danas: znatiželju, dvojbenost, čuđenje i smijeh. Držić se u svojim komedijama poigrava s tradicijom, autoritetima svih vrsta te poetičkim i spisateljskim konvencijama. Bio je prvi koji unosi nešto novo, temama i jezikom blisko Dubrovčanima, u sredini gdje su se do tada poznavale većinom pastoralne ekloge i prikazanja s biblijskom tematikom. Škrtost, oholost, rasipnost, licemjerje i ostale društvene anomalije prikazane su u dramskom tekstu s dozom ironije po čemu je vidljiva subverzivnost u njegovu teatru.³

„Držićeve komedije ne odlikuju se samo vještom dramaturgijom, izuzetno ocrtanim komičnim likovima te uspjelom komikom situacije i govora, nego i čestim kritičkim refleksijama o ljudskoj sudbini, ironičnim komentarima, pa čak i svojevršnom kritičkom utopijom, što omogućuje različita tumačenja, a sveopću, ponekad oštru pa i ogorčenu ironiju čini donekle različitom od uobičajenoga renesansnog optimizma.“⁴ Kritičari u njegovim djelima zapažaju manirističke osobine, a taj odmak od uobičajenih renesansnih konvencija povezuju s tzv. urotničkim pismima, u kojima iznosi svoje planove svrgavanja vlasti u Dubrovačkoj Republici. Ipak, različiti pristupi u interpretaciji i shvaćanju Držićeve komediografskog opusa, ne dovode u sumnju književne i scenske vrijednosti te ga uvrštavaju u vrhove europske renesansne književnosti.⁵

¹ Rafolt, Leo i Tatarin, Milovan (2009.) „Ironija“. U: Novak Prosperov, Slobodan, et. al. (eds.) *Leksikon Marina Držića*, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, str. 323.

² Loc.cit.

³ Tatarin, Milovan (2011.), *Čudan ti je animao čovjek: rasprave o Marinu Držiću*, Zagreb-Dubrovnik: HAZU, str. 134.

⁴ Solar, Milivoj (2007.) *Književni leksikon*, Zagreb: Matica Hrvatska, str. 122.

⁵ Loc.cit.

2. MARIN DRŽIĆ: „VJEŠTINA NEPROLAZNE KOMIKE”

O životu Marina Držića i sudbini nekih njegovih djela nemamo mnogo informacija. Iako nije izravno dokumentiran, podatak prema kojem se Marin Držić rodio 1508. godine u pučkoj trgovačkoj obitelji, najvjerojatnije je točan. Nema preciznijih podataka niti o Držićevu školovanju u Dubrovniku, ali bi se moglo pretpostaviti da mu je jedan od učitelja latinskog jezika i retorike na gradskoj školi mogao biti Ilija Crijević. Godine 1539. primljen je na studij u Sieni i tom prigodom proveo je u Italiji neprekinuti višegodišnji period što je za njega značilo temeljito upoznavanje sa životom tada jednog od kulturno najrazvijenijih područja Europe.⁶ Držić je bio iznimno cijenjen među studentima, posebno onima iz inozemstva, a to se moglo uočiti već 12. lipnja 1541. kada je Senat Sveučilišta u Sieni odlučio da se izabere za rektora studentskog doma, a samim tim i vicerektora cijelog sijenskog Sveučilišta. Već tada pokazivao je svoju pokretačku odlučnost braneći studentske interese te sukobljavajući se sa sveučilišnim vlastima. “U srpnju 1543. završio je u Sieni njegov studij onoga što se nazivalo „*humanae litterae*”.⁷ Između 1545. i 1547. dva puta je bio izabran za službu austrijskom grofu Christoforu von Rogendorfu a poznato nam je također da je kao pisac u rodnom Dubrovniku, a možda i kao čovjek, imao veći broj protivnika koji su ga javno vrijeđali i optuživali pa čak i fizički napadali.⁸

Držić kao vrstan komediograf i majstor scene, zgrade iz života ne unosi u komediju neosmišljene već ih po šablonama eruditne komedije prerađuje i dovodi u novu strukturu.⁹ Držićev se dramski rad uklapa u opće okvire mediteranske renesanse. „Oko trideset godina Držić je rastao i sazrijevao u Dubrovniku, upoznao lice i naličje trgovačke sredine i vlasteoske zatvorene vladavine, upoznao seljačku stihiju što se iz bliže i dalje okolice slijevala u grad; upoznao je sve vidove života male republike. Dubrovačka literatura – ma koliko skromna – bila je dio njega, prvi poticaji iz nje su potekli.”¹⁰

Na jezičnom planu služio se jezikom svoga grada i svoje šire etničke zajednice, a u svoje pastore i osobito u komedije unosi je elemente folklorne i gradske pučke poezije, počasšnica, zagonetaka i rugalica, no također i raznorazne zgrade iz života njegova rodnoga grada koje do danas ostaju gotovo glavnim predmetom njegovih djela i doprinose njegovom

⁶ Novak Prosperov, Slobodan (2011.) *Marin Držić: Izabrana djela I.*, Matica hrvatska, str. 61.

⁷ Ibidem, str. 65.

⁸ Čale, Frano (1971.) *Marin Držić: Tirenica, Grižula, Novela od Stanca, Dundo Maroje, Skup, Tripče de Utočce, Hekuba*, Zagreb: Školska knjiga, str. 10.

⁹ Švelec, Franjo (1968.) *Komički teatar Marina Držića*, Zagreb: Matica hrvatska, str. 23.

¹⁰ Loc.cit.

humoru.¹¹ Komponenta stvarnog života, koja je tako bogato zastupljena, mnogim njegovim dramskim djelima davala je drugačiju "sirovinu" od one kakvu možemo vidjeti kod talijanskih komediografa tog vremena i nadahnuća kojeg su oni nalazili u svojim sredinama.¹² Držić je u dubrovačkom ozračju stvorio umjetnički univerzalan svijet, koji je blisko vezan za njegovu sredinu i vlastiti odnos prema njoj, što je presudan razlog individualnosti njegove poetike u odnosu na opće principe suvremenih mišljenja. „Taj je svijet uzdigao do amblematičnosti koja se objavila u autentičnoj oblikovanosti i relevantnoj poruci nadmašivši intencije većine suvremenih komediografa.” Držić svoj svijet nije oblikovao knjiško-retoričkim sredstvima nego je ostao vjeran prostornim, društvenim i svim drugim svojstvima našeg podneblja.¹³ „Polazeći od neposredna govora i duha ljudi i zbilje nije reducirao samo izvanjske crte nego je život tumačio u svjetlosti sasvim određenih moralnih, političkih i filozofskih nazora.” Za Držićev stil imali možemo reći da je jedno od njegovih vrlo bitnih svojstava u svim djelima antiteza, u najrazličitijim oblicima i s osobito indikativnim konotacijama. U njegovih pet komedija (*Dundo Maroje, Skup, Arkulin, Tripče de Utolče, Pjerin*) različitim jezikom i narječjem govori devedesetak raznih pripadnika mediteranskoga kruga. Slikovito takvu scenu možemo nazvati „šarena karnevalska povorka u kojoj je ismijano i muško i žensko, i staro i mlado, i naše i tuđe, i gradsko i seosko, i pretjerano društveno i pretjerano samoživo.”¹⁴

Iz mnogobrojnih osvrta zaključit ćemo kako su idejne i stilske solucije originalne, jer nose poruku nadahnutu vremenskim i prostornim specifičnostima i na poseban se način oblikuju u pjesničkoj imaginaciji.¹⁵ Držića možemo nazvati pravim umjetnikom portretiranja. Njegovo umijeće i rad na samom liku, sastoji se ponajviše u tome što pojedinca, vidi kao utjelovljenje niza suprotnosti u kojemu se stalno isprepliću osjetilno i nadosjetilno, idealno i realno, pri čemu ne postoji ništa postojano. „Pojedine su osobine u pojedincu često nepomirljive i promjenljive. Mogli bismo reći da za njega očito postoji čovjek kao idealna mogućnost, ali još više njegova konkretizacija u životinjskoj slici, što često i tematizira u brojnim ironičko-ciničnim replikama.”¹⁶ Držićevi tekstovi osobito prolozi puni su metaforičnih i obratnih značenja, šaljivo malicioznih aluzija kojima se naravno ironično obraća kritičarima i neprijateljima što su ga napadali, a ujedno i potcjenjivali kao književnika.

¹¹ Ibidem, str. 33.

¹² Ibidem, str. 34.

¹³ Čale, Frano (1978.) *Tragom Držićeve poetike*, Zagreb: Biblioteka, str. 78.

¹⁴ Senker, Boris (1996.) „Likovi u Držićevim plautovskim komedijama i renesansni sustav komičkih tipova“, *Umjetnost Riječi*, izd. 2-3, str. 189.

¹⁵ Ibidem, str. 82.

¹⁶ Fališevac, Dunja (2009.) „Iz Držićeve radionice: oblikovanje karaktera“, *Dani Hvarškoga kazališta : Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, izd. 35, str. 109.

2. IRONIJA I AUTOIRONIJA

„U suvremenom žargonu ironija se definira kao poruga ili podrugljivo stajalište, dakle kao način izražavanja koji je karakterističan po suprotnosti između prividno pozitivna izraza i stvarno negativna stajališta, koje se na taj način prikriva (npr. izražavanje u superlativu o nečemu što se smatra bezvrijednim i ništavnim), odnosno kao prikriveno ismijavanje objekta ironijskog iskaza, o kojem se govori upravo suprotno od onoga što se želi o njemu iskazati.“¹⁷ U filozofskom smislu ironija je predstavljala poseban način govora pri kojem govornik kaže nešto drugo od onoga što doista misli, jer je pritom uvjeren da će ga slušatelj-filozof svakako razumjeti. U povijesti književnosti se ironija često vezivala uz Sokratovo ime i postala *pars pro toto* jednog tipa razrješavanja dramske radnje. Sofoklo i Euripid u svojim dramama koriste ironiju sudbine ili dramsku ironiju. Kritičari naglašavaju da tijekom čitanja, „osim na metatekstualnu narav teksta, treba se računati i na njegov intertekstualni potencijal: u ironijskom se ključu može tumačiti i svako autorovo preispisivanje tradicije, bez obzira na to je li riječ o tekstu visoke ili kanonske vrijednosti ili o namjernom iskrivljavanju nekih poetičkih ili estetičkih osobitosti teksta-predloška“¹⁸ U renesansnoj drami ironija je bila često korištena, a jedan od najboljih predstavnika dramske ironije i autoironije u hrvatskoj književnosti je dakako, Marin Držić. F. Čale se osobito osvrće na Držićevo ironiziranje petrarkizma. Iznosi kako su njegova djela „trijumf nadahnute umjetnosti u djelima nasmijanog i razbarušenog, misaonog i zlobnog antipetrarkističkog komediografa. Tezu potkrepljuje nizom primjera koje pronalazi u Držićevim komedijama, od *Dunda Maroja* (kurtizana Laura), preko *Skupa* (sentencija: *Amor nije amor, zlato je amor*, I, 5)¹⁹

¹⁷ Rafolt, Leo, (2009.) „Arkulin“. U: Novak Prosperov, Slobodan, et. al. (eds.) *Leksikon Marina Držića*, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, str. 294.

¹⁸ Loc.cit.

¹⁹ Švelec, Franjo, (1976.) „Hrvatska renesansna drama“, *Dani Hvarškoga kazališta : Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, izd.3 (1), str. 19.

3. *DUNDO MAROJE*

Najslavnija i u najvećem broju prikazivana i objavljivana Držićeva komedija zacijelo je *Dundo Maroje*, ne samo zato što je izvor obilnog smijeha i raznovrsnih likova, nego zato što u sebi ima molijerovski dubokih moralnih i rableovski duhovitih misaonih dimenzija koje se u kritici raščlanjuju tek u novije doba.²⁰ Možemo sa sigurnošću pretpostaviti da je drugačije, na primjer, *Dunda Maroja* doživljavao mali dubrovački zanatlija kojemu nikad nitko iz porodice nije izbivao dalje od najbliže okolice grada, nego što je tu istu komediju doživljavao vlastelin ili bogati pučanin, kojemu je baš tada sin bio na trgovačkom putovanju u Italiji ili gdje na Zapadu ili Istoku. Komediju su također drugačije doživljavali dubrovački mladići nego starci s obzirom na činjenicu da su napetosti između mladih i starih oštro istaknute.²¹ Titulu najintrigantnijeg teksta Držićevog opusa stekao je prolog *Dugog Nosa* – priča o Starim Indijama nastanjenima ljudima nazbilj i nastanku ljudi nahvao.²² Živko Jeličić ističe prolog kao rijetku dragocjenost naše starije književnosti, od njega polaze sve ozbiljne kritičke interpretacije *Dunda Maroja* i u mnogo čemu Držićeva djela uopće. Košuta govori kako u priči *Negromanta* "jezik mitološki, bit ironična, a smisao mnogostruk". On prihvaća Jeličićevo mišljenje da je "komediograf preko ljudi nahvao ciljao na senatore, koje kasnije u pismima Cosimu I. nazvao nakazama, a zatim i na ostale dubrovačke gospare i obogaćene trgovce kojih je portrete dao u svojim komedijama".²³ Jedno od novijih Košutinih uvjerenja govori kako iz prologa *Dugog Nosa* dubrovačko plemstvo može zaključiti kako se na njih odnosi naziv: "ljudi nazbilj" jer je Dubrovačka gospoda ostala mirno sjediti na svojim prijestoljima, a Držić im je negromantovom pričom stvorio iluziju da su oni ti iskonski zlatni ljudi koji su se održali u plemićkom Dubrovniku unatoč tome što je to sve bilo samo ironično laskanje i izrugivanje uskoj i zatvorenoj sredini aristokracije.²⁴ Pojavu intertekstualnog modusa možemo uočiti u prologu *Negromanta Dugoga Nosa* koji se ističe naspram drugih dijelova u tome što on i nema uobičajenu funkciju prologa (prepričavanje radnje koja slijedi), nego je zasnovan na ironijskom poigravanju s onima kojima se negromant obraća: autor uklanja svaku sumnju za posjedovanjem znanja koje oni tobože ne posjeduju, pri čemu je napetost važan čimbenik ironije, jer i onaj tko govori i oni koji gledaju i slušaju mogu pretpostaviti tko su, ali svoje znanje o tome ne otkrivaju.²⁵

²⁰ Čale, Franjo, op.cit., str. 44.

²¹ Ibidem, str. 48.

²² Tatarin, Milovan, op.cit, str. 127.

²³ Ibidem, str. 46.

²⁴ Loc. Cit.

²⁵ Rafolt, Leo i Tatarin, Milovan, op.cit, str. 324.

“Ironično laskanje dubrovačkoj vlasteli treba protumačiti kao sredstvo, kojim se Držić poslužio da bi svojim slušaocima otkrio tajnu, državnu tajnu Dubrovačke Republike: postojanje ljudi, koji se smatraju pravim ljudima, a ustvari su upravo obratno.”²⁶

Drugi prolog Marina Držića već nam nudi nešto konkretnije:

I ne scient' te da se je vele truda, ulja, knjige i ingvasta ko ove komedije stratilo: šes Pometnika u šes dana ju su žđeli i sklopili. Mi vam ni obećavamo velike stvari, ni možemo: nismo tolici da možemo tolike stvari obećat i činit; kraci ljudi visoko ne dohitaju. ²⁷

Prethodno navedeni tekst možemo shvatiti obratno, pa bi ga mogli protumačiti kao autoironiju: Znajte da je ova komedija zahtijevala mnogo truda, da je puno svijeća dogorjelo dok sam je sastavljao i dosta papira i crnila potrošeno, a brojni su je Pometnici dugo uvježbavali. Čale zaključuje kako smisao ove komedije i njezino pravo značenje treba tražiti u opreci inteligencije i gluposti, u sukobu mudrosti pametnih i nesposobnosti opakih, u snazi vrline otkud i polaze sve vrsne komične scene koje najčešće na scenu dovodi Pomet Trpeza kao glavni lik. Znanje o Pometu ne iscrpljuje i ne objašnjava potpuno kao što D. Pavlović navodi da je „veliki prepredenjak i domišljan...čiji monolozi i dijalozi pršte od ironije, šale i dosetke” ²⁸ U dijalozima Pometa i drugih likova u Dundu Maroju često vidimo međusobno opisivanje, analiziranje i portretiranje.

„Najčešće je riječ o međusobnom "prepucavanju" sluga koji se međusobno ocrnjuju, ili pak o ironičkim komentarima slugu na račun gospodara ili gospodara na račun slugu. U dijalogu između Pometa i Popive svaki od ta dva lika ocrtava, i to ciničnim i ironičnim riječima, onoga drugoga predstavljajući svojeg suparnika nizom negativnih obilježja“.²⁹

POMET: Tebe služit i dvorit! Ti si Popiva, daleko Popiva od mene! Popiva, što ne može sam popit, čini da i druzi piju; što ti ne mož doruinat gospodara Mara, činiš da ga rasčini Mande Krkarka. Ter nije zadosta da mu kako pijavice krv popijete, ma mu hoćete i dušu popit. Gdje si, Dundo Maroje? (...)

POPIVA: Ubog je, er ti nijesi s truhom ki se ne može nigda napunit i s usmi od zmaja ki ne žve neg proždire, u njegovu kući da ga objednom živa proždreš i iziješ

²⁶ Čale, Franjo (1971.), op.cit. str. 46.

²⁷ Ibidem, str. 52.

²⁸ Ibidem, str. 57.

²⁹ Fališevac, Dunja (2009.) op. cit. str. 94.

i da se udaviš. Spomenjuješ li se kad ga ti navede da staromu gosparu ukradete dvije tisuće cekina, i kad ih pak povrgoste kao vruću opeku? Ktiješe nekoga vruga proždrijet onada, – povrati se juha!

POMET: *Neka Popivu ima u kući, sikuro more spat!*

POPIVA: *E, Pomet Trpeza boli se njime, ki kao metlom mete bokune s trpeze.*³⁰

Ovaj dijalog može se protumačiti kako je Pomet pravi čovjek, što znači čovjek nazbilj koji ispovijeda svoj moral odmah na početku kada se ograđuje od Popive i smatra kao i Petrunjela: traditurom, asasinom i lupežom.

Između Pometa, Popive, ostalih likova, gospodara i slugu značajne su razlike. Očito je da mu je Popiva suparnik, ali nedostojan, reklo bi se više po dramaturškoj nuždi kompozicije negoli bitno, jer su i on i njegov gospar Maro, i Dundo Maroje zapravo antipodi Pometovi, nemoćni antagonisti Pometove “doktrine”. Pomet je oblikovan kao kontroverzna osoba, s jedne strane obdarena jakim egoizmom, bez ocrtanih kršćanskih vrlina, a s druge kao osoba koja svojim neuništivim vitalizmom izaziva neku vrstu divljenja.³¹ Držićevi likovi slugu idu bez sumnje u opću zajednicu slugu, ali u konkretnoj njegovoj obradi oni su toliko individualizirani i samosvojni te životni likovi. Tako je i sa parom gospodar – sluga, škrta gospodara šrati proždrljivi sluga, nespretna – okretan, priglupa – duhovit, kićena – odrpan.³² Pojam akomodavanja u Držićevim djelima nije ništa drugo no Držićevo viđenje vladajućih nazora njegova stoljeća, a ujedno i adaptacija Machiavelijevih teorija. Pomet nas kroz djelo vodi zaključku kako je takva interpretacija sposobnog pojedinca potkrijepljena čvrstim dokazima stvarnim situacijama.

Zaljubljene djevojke primaran su sloj ženskih likova u djelu. Držić ne skriva kako su se Dubrovkinje bavile prostitucijom. U *Dundu Maroju* tako najzanimljiviji ženski lik nosi Laura o čijem predrimskom životu ponešto zna samo Pomet. Nakon što se Ugo izjeda da ga “okrutna gospa” ne voli, Pomet ironično primjeti: “*Signora Laura, – znam kad se i Manda zvaše u Kotoru, – non tanta superbia!* Sad mi toškano govoriš, a naši smo, ili hoćemo ili nećemo. (I, 2, str. 314). Najprije se primjećuje da je loša kurtizana, jer se vezala uz jednog muškarca, što i nije tako čudno pošto je dalmatinskog podrijetla, to bi označavalo da Dalmatinke nisu tako profesionalne u tom zanatu kao Talijanke. Držić se s tim saznanjem poigrava sa Dubrovkinjama. S druge strane, za nju se bore dva lika Maro i Ugo Tudešak što

³⁰ Fališevac, Dunja (2009.) „Iz Držićeve radionice: oblikovanje karaktera“, *Dani Hvarškoga kazališta : Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, izd. 35 ,str. 94.

³¹ Ibidem, str. 90.

³² Senker, Boris, op.cit. str. 189.

ju čini „prvom otmjenom kurtizanom hrvatske ranonovovjekovne dramske književnosti”³³. Laura je lukava i odmjerena u svojim postupcima. Iskazuje ljubav prema Maru, ali to je ipak bila samo žudnja novcem. Popiva dobro poznaje osobnost svoje dame u obraćanju Pometu to možemo jasno vidjeti:

POPIVA: „S dukati dođite u sinjore Laure kako i mi! Neće sinjore ovake havijara ni vina, - dukata hoće, a vi ih ne imate.”³⁴

Pomet Lauru u izravnoj komunikaciji uvijek naziva umjetničkim imenom, dok samo u monološkim partijama naziva ju Mandom. U trećem prizoru četvrtog čina saznajemo njezino pravo ime – Mandalijena, a hrvatska inačica tog imena je Mande.

4. SKUP

Kao što je prolog u *Dundu Maroju* nužan ključ razumijevanju radnje, tako nas i prolog u *Skupu* uvodi u radnju i govori o čemu će se pisati, ističe „sekret” Držićeva stvaranja, komičko zbivanje i pjesnikovo viđenje dramskog teatra.³⁵

Satir se obraća ženskoj publici koja ga je osobito voljela gledati uz vile, vijence, ruže i Kupida. Poručuje im kako će večeras gledati nešto novo drugačije te predstavlja komediju i skupinu Njanjarse. Prolog na sceni uspostavlja nove odnose, zakone slobode Njarnjas-grada, idealnog samo u kazališnim konvencijama. Dobro su nam već poznate osobine Držićevog teatra koje temeljom dvostrukosti, suprotnosti, sarkazma i ironije prikazuje istinu o svijetu.

³⁶ Već u prvom činu saznajemo glavni motiv radnje: *tezoro*.

STARAC: *Magarico, što iščekuješ na vratijeh? Da ja izidem, je li? Da razvrćeš što je po kući?*

VARIVA: *Tezoro da t' nađem, veliku tugu!*

STARAC: *Tezoro, ah, tezoro? Otkud ti umiješ dotle?*

VARIVA: *Umijem! Da ti hoću ukrasti, ne bih ti imala što ukrasti neg paučina; toga ti je najpunija kuća, ni daš mesti...*

³³ Ibidem, str. 173.

³⁴ Kolumbić, N. (2009.) „Boccacciova novela VIII – 10 i Držićev Dundo Maroje“ U: *Putovima kanonizacije: zbornik radova o Marinu Držiću* (1508 – 2008), Zagreb:HAZU, str. 420.

³⁵ Čale, Frano (1971.), op.cit. str. 82.

³⁶ Ibidem, str. 83.

Ovdje imamo prvi pravi primjer kojim se portretira protagonist kao iznimno škrta osoba. On ne dozvoljava svojoj služavki da se mirno kreće kućom, misleći da traži i želi njegovo blago koje vješto skriva. Njegova služavka Variva ironično spominje da se ponaša kao da u kući skriva *tezoro*, na što on pobjesni i započinje raspravu o *tezoru*. Držić također ističe paradoks i ironičnu osudu Skupova perverznog iskazivanje ljubavi zlatu kao vrhunca dehumanizacije:

*SKUP: Amor nije amor, zlato je amor, zlato stare - mlade, lijepe - grube, svete - grijешne , svjetovne - crkovne pridobiva. Zato se sada zlati osli doktoraju, er su zlatni: vas je u njih razum , pritilo, lijepo, bogato, mudro; zlatu se i prvo mjesto dava. Ma što činim ja ter ne trčim da mi ljubav tkogodi moju ne ugrabi?
Tko ljubi; sumnjiv je.³⁷*

Skup se monologom obraća nevidljivom sugovorniku i koji sudjeluje u komunikaciji iako se na nalazi na sceni. Ovako dolazi do izražaja Skupova paranoja i niz nestabilnih osobina njegove ličnosti. Skup izjavljuje ljubav zlatu preuveličavajući njegov značaj do granica božanstva. Držić u ovu komediju unosi izvoran život Dubrovnika, tako lik Skupa predstavlja modernog čovjeka koji se otuđio, trči za novcem i to mu je jedini cilj³⁸.

„Komiku u Držićevu komediografskom svijetu često proizvode zaljubljenici koji su ne samo smiješni (jer su obično neprimjereno i nedolično zaljubljeni)”, nego su i ironični jer parodiranjem petrarkističkih izraza ismijavaju norme u suvremenoj ljubavnoj lirici.

VARIVA: Grube u velko' smo tuzi Andrijana je čula da ju hoće dat otac nekomeu zlostaru koji vele da je bogat. Htio bi je dat bez prćije, er naš zlostar ne ima, ako bi joj i htiodat prćiju. I ako bi imao, đavao je a nije lakomac.

GRUBA:Uh, ne bih stara muža! Ono gdje kašlju, a brižni, ne mogu ni hodit, a neg da, a neg da..

VARIVA: A što sjetna, „a neg da” ?

GRUBA: A neg da igraju s nevjestom.³⁹

³⁷ Držić, Marin, (1996.) Skup, U: *Dubrava u komediju stavljena* (Izbor i predgovor Pavao Pavličić), Zagreb : Mozaik

knjiga, str. 396.

³⁸ Muhoberac, Mira (1998.) „Predgovor“. U: Marin Držić: *Skup*, Zagreb: SysPrint, str. 31.

³⁹ Fališevac, Dunja (1991.) „Smiješno i komično u Držića“, U: *Republika*, Zagreb: Društvo hrvatskih književnika, izd. 1-2, str. 223.

Ljubav u ovoj komediji a i u *Arkulinu* i *Dundu Maroju* stvara komičan efekt jer petrarkistička maska zaljubljenika se u svim tim slučajevima pokazuje lažnom, razara svjetonazor koji nosi normu takva poetika i platoničku koncepciju ljubavi. Držić u komedijama oponaša i ujedno i ironizira petrarkističku poeziju i najplemenitije osjećaje neokaljane ljubavi prema ženi do granica apsurdna kroz postupak izgradnje dramske situacije izgradnje lika. Konzervativizam, zatvorenost i tvrdičluk starijih ljudi prema ležernim, neozbiljnim, raspuštenim i ljubavnim avanturama kao ustaljena tema u latinskim komedijama. I dubrovačka sredina obilovala je tipovima i zgodama koje su mogle podsjetiti na zgode i tipove u latinskoj pa i u talijanskoj komediji.⁴⁰

Osim toga, u cijeloj drami možemo vidjeti da je kćer za škrtoga starca samo stvar i to ona koja mu zapravo samo stvara probleme jer on nema ili ne želi dati za nju "prćiju". Riječ "stvar" kojom su označeni i blago i kći, ima još jednu svrhu: pojačati ironiju na društvo, progovoriti o položaju žene, majke, kćeri u renesansnom Dubrovniku. Skupova se kći Andrijana, iako se oko njezine udaje plete jedna od dviju glavnih dramskih radnji i iako se o njoj najviše govori u samoj komediji, samo kratko pojavljuje i to tek dva puta.

U posljednjoj se sačuvanoj sceni pojavljuju sljedeće dramske osobe: Dživo, Kamilo, Zlati Kum, Pjerić, Munuo i Skup. Sve su dramske osobe muškoga roda.

MUNUO: Skup je hoće Zlatom Kumu dat.

DŽIVO: Zlati Kum je neće...

Igra riječi: „je hoće... je neće”, pojačava cjelokupni dojam kako se na ženu gledalo kao na stvar, na muško vlasništvo, što smo vidjeli i na primjeru spomenutoga dijaloga⁴¹. Kritici nije promaknuo niti monolog Džive u kojem se ispod pozadine skrivaju misli i razmatranja Dugog Nosa:

DŽIVO: Moj Bože, čudan ti je animao čovjek, tko dobro promišlja, i razlike ti su naravi u njemu, tko dobro stavi pamet. Jedni su, – neka ostalo ostavim, – naravi tihe, s kojom se može govoriti, koji razlog čuju, koji razlog primaju i slijede, koji svjet razumiju, koji meni paraju pravi ljudi. Druzi su naravi tvrde, od kamena, kojijem para da su razumni, a š njimi se ne može govoriti. Tihi ljudi tizijem paraju ludi; (...) Ti su ljudi indiskreti, bez milosrđa, ti ljudi pravdu riječmi i oholasti brane,

⁴⁰ Švelec, Franjo (1968.), op.cit. str. 34.

⁴¹ Bagarić, Mia (2011.) „Pragmatički aspekti dramskoga dijaloga u qui pro quo situacijama“, *Nova Croatica*, Zagreb, izd.5, str. 376.

*a oni su nepravi, kad su indiskreti. A svak je neprav i indiskret tko drugu ne razumije i tko ne mjeri svijet i eta i kondicijoni od ljudi mjerom pravom, mudrom i od milosrđa.*⁴²

Autor je Dživinu riječ ironizirao i kreirao kao monolog kako bi dao opću sliku konzervatizma, zatvorenosti i oholosti Dubrovčana.⁴³Ovim govorom još jednom je pobuđena umjetnička savjest koja je pronašla oblik da se osvrne i reagira protiv tvrdih ljudi. Oni su nemilosrdni, lukavi, nerazumni, a to su prije svega sami dubrovački senatori.⁴⁴ Držić je, dakle, u plautovski izvanjski nacrt unio izvoran život Grada, pa smijeh koji ova komedija izaziva nije lagan, ugodan i veseo. Smijeh koji Skup izaziva najčešće je gorak osmijeh, neugodan smiješak, „zaleđen i zatvoren na usnama“⁴⁵

⁴² Čale, Frano (1971.), op.cit. str: 90.

⁴³ Švelec, Franjo (1968.), op.cit. str. 67.

⁴⁴ Ibidem, str. 90.

⁴⁵ Muhoberac, Mira (1998.) op.cit. str. 31.

5. ARKULIN

Komedija *Arkulin* nastala je između 1551. i 1554. godine, najvjerojatnije 1554. Pisana je u prozi, a sastoji se od pet činova. Kritičari ju uspoređuju s eventualnim antičkim (Plaut i Terencije) i renesansnim (Ariosto, Bibbiena, Aretino, Cecchio) predlošcima, no takva usporedba je pokazala više različitosti nego sličnosti s Držićevim djelom.⁴⁶

Početak komedije *Arkulin* nije sačuvan pa se nositelj radnje Arkulin Arkulinović ne može u svim pojedinostima pratiti, ali i u sačuvanom dijelu prvog čina upoznajemo Arkulina odmah kao zgrtača zlata i neženju⁴⁷. Djelo obrađuje temu škrtosti, a problematizira način sklapanja brakova; međutim ovdje su nositelji likova isključivo muški a opozicije nisu tako jasno izražene. Poznato je da je Dubrovnik obilovao starim neženjama.⁴⁸

Motiv starca zaljubljen u djevojku, mlađu ili stariju obilovao je u talijanskoj komediji prve polovice 16. stoljeća. Držićev *Negromant u Arkulinu*, običan je čovjek u ulozi da u komediji vrši neke neobične i nadnaravne radnje, naposljetku uzima na sebe lik Arkulinov i u tom liku glumi kao ženik.

U komediji je Arkulin karakteriziran na različite načine, na početku igre pravi je odraz komičke snage, sve do početka trećeg čina dok nije u protagonistu zavladała nesigurnost i nestabilnost i Arkulinova maska postaje objekt novele. Arkulinova scena postaje sasvim zatvorena i nju se uvukao piščev glas, to možemo iščitati iz Arkulinovih riječi: „*Po' ću na studije, da ovoga negromanta činim izagnat iz grada; ionako će oborit vas grad...*“⁴⁹ „iako se doima smiješnim i nakaradnim ponajviše zbog svojih postupaka, koji ga naposljetku pretvaraju u grotesknu figuru obilježenu iracionalnim strahom“. Njegova je ugroženost u drami višestruka i donekle složenija od Skupove, iz istoimene Držićeve komedije, jer Arkulin se ne boji samo da će izgubiti trgovinom stečeno blago nego strahuje da će izgubiti i gospodstvo, društveni status i sl. Na tom tragu valja tumačiti Držićevu satiru, usmjerenu prema likovima novonastalih bogataša koji se financijskom prevlasti nastoje domoći višega društva. U pozadini toga komičnoga lika najvjerojatnije stoje karikaturalno hipertrofirani obrisi novonastalih bogataša poteklih iz pučanske klase, koji su se obogatili pomorskim ili trg. poslovima u inozemstvu te koji su, ugl. zbog dobre zarade a protivno senatskim odredbama, pristupali ujedinjenoj kršć. floti protiv tur. snaga. Međutim, semantičko je polje toga lika vrlo ograničeno. On ni u jednom trenutku nije svjestan prijevara koje mu se

⁴⁶ Švelec, Franjo (1968.), op.cit. str. 144–170.

⁴⁷ Rafolt, Leo (2009.) op.cit. str.

⁴⁸ Švelec, Franjo (1968.) op.cit. str. 144.

⁴⁹ Prosperov Novak, Slobodan, *Planeta Držić*, 1984, Zagreb: Cekade, str. 93.

pripremaju – ponajprije u taboru Ančičine svojte, koja od njega želi iskamčiti pozamašno uzmirazje – a kada postane svjestan svoje zablude, u završnim prizorima komedije, nije u mogućnosti djelovati jer ga je Negromant začarao. Negromant je jedini lik koji se uspijeva suprotstaviti Arkulinovu glavnom svjetonazorskom obrascu – žudnji za posjedovanjem, za vlasništvom – zbog čega prvo čini da mu nestane kuća, a zatim ga uvlači u spretno pripremljenu klopku, u kojoj ključnu ulogu ima ni manje ni više nego predstavnik vlasti, sudac, kojemu baš Arkulin bezrezervno vjeruje: *Po' ću na sudije, da ovoga negromanta činim izagnat iz grada; inako će oboriti vas grad od vješala čovjek.*

Naslovni lik u jednoj sceni Arkulina, gledajući Negromanta kako uzima njegov lik i protiv njegove volje ženi se Ančicom, ostaje ukočen i nepomičan i moli Albaneza da ga naprti na leđa i odnese liječniku jer da je silno bolestan:

ARKULIN: Bogme uljezoše, svi uljezoše! Ovo, meschino me, nije san! Factus sum derisio gentium et domus mea desolata facta et preda di cani e di ribaldi! Misero Arkulino, che spero ormai? Što činiš, zločesti Arkuline? U koga se veće uzdaš?

ALBANEZ: Chie chiesto omo ? Poveretto chie fare? Ca? Non aver anima? Chie te portar a casa de ca, povero vecchio, povero!

ARKULIN: Gore neg povero, - misero e mendico!

ALBANEZ: Mendigo?! Chie dir? Tinon aver pare né mare, fiol, cugnato chie te menar a casa?

ARKULIN: Ma, mi vole menar a casa! Te prego ponesi me doma, er ne mogu nikuda.⁵⁰

U navedenoj sceni smiješna je Arkulinova plašljivost i praznovjerje, smije se kukavličuku tim više što je u prethodnim scenama bio mudar, lukav i hrabar. Njegov govor je patetičan, autor komičnu situaciju ironizira biblijskom intonacijom te biblijskim i petrarkističkim klišeiziranim frazama. Arkulin nije samo lakom na miraz, nego je i pohotni starac, koji glumi petrarkističkog zaljubljenika, on Ančicu naziva „svitlim suncem“, a zbog svog stanja počeo je sklapati stihove u petrarkističkom stilu. Ančica je svedena na robu kojom trguju njezin zaručnik i brat u težnji da od budućega ženika dobiju protumiraz. I jedna (Arkulinu) i druga (Marić, Tripe, Viculin) strana smatraju da Ančica treba pripasti Arkulinu, pitanje je jedino u kojem statusu – kao ljubavnica, što želi Arkulin, ili kao supruga, što želi njemu suprotstavljeni

⁵⁰ Fališevac, Dunja. (1991.) op.cit. str. 220–221.

trojac.⁵¹ Ocrtavanjem naslovnog lika autor se kritički osvrće na dubrovačku političku, ekonomsku i društvenu svakodnevicu, a Držićeva ironija usmjerava na novonastale bogataše koji su potekli iz pučanske klase.

Prosperov Novak interpretira ovu komediju iz perspektive Držićeva odnosa s vlašću, te je u Arkulinu i njegovu strahu prepoznao pisca koji autoironizira sebe, a Negromanta poistovjećuje s vlašću, koja ga je terorizirala i cenzurirala te pokušala spriječiti da kritiku na dubrovačke senatore i vlastelu iznosi u svojim djelima. Iako je teško povjerovati, da bi Držić sebe predstavio kao groteskni lik poput Arkulina zbog straha od reakcije vlasti.⁵²

⁵¹ Švelec, Franjo, (1968.) op.cit., str. 268.

⁵² Prosperov, Novak S. (1984.) op.cit., str. 92–98.

6. TRIPČE DE UTOLČE

Nepotpunu komediju *Tripče de Utolče* pronašao je Đuro Matijašević. Komediji nedostaje prvi čin te prvi, drugi i početak trećeg prizora. Iz nje je prepisao dvije stranice različitih replika, bez naznaka likova. U rukopisu nema naslova pa ju je Franjo Petračić objavio pod nazivom „Komedija bez nadpisa.“ Pavle Popović ju imenuje *Mande*, no ipak se ustalio naziv *Tripče de Utolče*.⁵³

Dramska fabula smještena je u Kotor, zaplet je organiziran oko Tripčetove supruge Mande koja je podrijetlom sa Korčule. Za Mandu su zainteresirani Pedant Krisa, stari Lone de Zauligo i Turčin Mahmut⁵⁴.

Od tradicionalnih likova eruditne komedije Tripče pomalo odstupa. Tripče pijanac i slabić, svjestan je da je izvrnut ruglu, ismijan i prevaren.

TRIPČE: Ah, beki od tuđijeh žena, jošte se Tripčetom rugate? Ženu mi dezvijat, a mene pjantat ovako? U kući u tamnici bez haljina zatvoren sam, ne mogu iziti. Ja bih koumugodi ukazao što je Tripče; ma, po misu Božiju, po Boga, kako će veće dva platit.

Smijeh nad Tripčetom najgorči je Držićev smijeh. Po onome što je sačuvano, to je najgorči Držićev smijeh nad položajem čovjeka u svijetu⁵⁵.

U komediji dakako nisu izostale petrarkističke sintagme: Krisa će pozvati Nadihnu da pođu naći Anisulu jer više ne može izdržati bez Mande te će započeti hrvatskim jezikom, prekinuti, pa nastaviti latinskim, a onda upotrijebiti metaforu: *pod'mo nać staricu, er me lju – quia amor, -topim se kao led*, a Nadihna će odmah ismijati oksimoronsku petrarkističku konstrukciju: „Hod'mo najbrže, er se bogme rastopi. Led i ljubav dvoje je. Hod'mo.“⁵⁶ Ironiziranje dvanaesteračkih ljubavnih sastavaka prisutno je u Nadihninu namjernom stvaranju konstrukcija ritmom i srokom:

PEDANT: Mandice, izidi na svitli prozor tvoj!

NADIHNA: Da te Krisa vidi, sluga tvoj, gospodar moj

⁵³ Tatarin, Milovan (2011.), op.cit. str: 215–223.

⁵⁴ Loc. Cit.

⁵⁵ Fališevac (1991.) op.cit., str. 227–228.

⁵⁶ Tatarin, Milovan (2011.), op.cit. str. 215–223.

Nadihnino ismijavanje gospodara Novak tumači kao subverzivni smijeh upućen vlasti, no samo privremen, dok je manifestaciju Držićeve muke vidio u Tripčetovoj maski⁵⁷ Čale je pak zaključio: „*Tripče de Utolče* je komedija koja se po ambijentaciji, likovima, situacijama i vrsti smijeha razlikuje od dosad analiziranih djela“. Upravo je u tome njezina posebnost: ona jest tipično Držićev komad, ali je i različit, i to baš po „vrsti smijeha“. To je komedija poraza pojedinca kojemu ne preostaje ništa drugo doli ustuknuti pred masom i zašutjeti. U komediji Držić precizno vodi priču, pazi na prostorne i vremenske odnose, postupajući onako kako je i inače postupao u svojim djelima, sažima radnju.⁵⁸ Ishodište sadržaja osniva se na „motivsko-tematskoj, izražajno-stilskoj, te slici imaginarnoga svijeta prethodno ispisanog u *Dekameronu*“. Držić iznova obnavlja ispisane slike kao stvaralačku novinu u duhu svoga svjetonazora i vremena, u kojem je napisao svoje književno djelo te ga ispunjava osjećajem nemira. Nemir će se odražavati u svim njegovim pogledima života, materijalnim i duhovnim, pokušavajući tako poljuljati sliku idealnoga grada Dubrovnika⁵⁹. Lik Držićeve renesansne Mande ne očituje se u srednjovjekovnom, trubadurskom i petrarkističkom stilnovizmu već je karnevalska slika duhovne ljubavi anđeoskog lika žene. „Laicizacija nadnaravnoga, ironizacija je čuda koje se nalazi u temelju legende i ne predstavlja više djelatnu etičku ulogu ponašanja“. Očituje se u retoričkom pitanju postavljajući pitanje i dajući odgovor: Je li Mande grešnica? Svetica je!

TRIPČE: *Znaš ka je? Ja sam zločes, ja sam mahnit; a Mande, moja žena, svetica je svetica, kad vi hoćete.*

PEDANT: *Et ego dico tibi, velim ti er ne ima nitko u svem Kotoru bole, mi svetije žene od tvoje; i ako ti sam što sagriješio, ignosce michi, domine, peccavi, peccavi, e valete!*

LONE: *A ja velim: prova', er Mande, tvoja žena, sveta je svetica i nju ni munita, ni koja druga stvar i u čem može ikad pridobit; i da te bog veseli!...*

U ironijskom poigravanju koji je prilagođen likovima u vještim monolozima i dijalozima, miješanjem “učenog” govora visoke književnosti uz stalno prisutni naglasak na onome što je nisko i neprimjereno, preokreću vrijednosnu hijerahiju visoke književnosti. Komičan smijeh koji se krije iza monologa i dijaloga slikovito govori ono što se na drugačiji način ne bi moglo

⁵⁷ Novak, Slobodan Prosperov (1984.) op.cit., str. 92.

⁵⁸ Loc.cit.

⁵⁹ Brlenić-Vujić, Branka (2009.) *Držićeva komedija Tripče de Utolče i Boccacciov Dekameron*, str. 60.

iskazati i odgovara ironiji kojom se osvrće na likove koji živopisno predstavljaju različite društvene staleže. Držićeva je pouka unutar pozornice, ali i „oslobođenog smijeha u vedrini smjehovne mediteranske kulture koja je prilagođena situacijama i likovima u trijumfu umješnosti, istančanog oštroumlja kao individualne djelatne vrline suprotstavljene izruganoj ljudskoj gluposti“. Prikazujući pobjedničku mudrost posebice ženskih likova u svojoj komediji liku Mande, ugradio je karnevalsku pozadinu legende u kojoj se oplemenjuju vrline kao poseban primjer ljudskog karaktera, ali i izuzetno životno iskustvo za sve likove, pa i samoga autora koji je, također, nosio na svome licu masku: „kristalnu kuglu vedrine iza koje se krije dramatička zbilja“⁶⁰.

⁶⁰ Ibidem, str. 64– 69.

7. ZAKLJUČAK

Marin Držića nećemo pamtiti samo po izuzetnosti kojom se ističe u svom komediografskom opusu, već i kao osobu koja je imala velik utjecaj i značajan utjecaj na hrvatsku književnost u 16. stoljeću. Svojim virtuosnim, njegovanim i raskošnim jezikom upućuje nas na potencijal hrvatskog jezika i umjetnička dostignuća u tom vremenu. Književnu situaciju nekog vremena u jednom narodu ne čine samo ona djela koja u njemu nastaju već i ona koja u njemu žive, bilo kao štivo bilo kao predstava, svejedno da li su nastala prije stotinu ili više godina. „Iako je današnji gledatelj lišen one prisne naivnosti s komedijom, okružen brojnim kulturnim manifestacijama, različitim stilom života ne može zapaziti neke detalje kao integralni dio cjeline“⁶¹. Držićeve komedije izvode se i danas sceni. Autor je pridobio publiku već samom fabulom, zgodama, likovima i situacijama iz neposredne urbane sredine te unio dašak moderniteta u književnost. Za njegov specifičan stil opisa likova i situacija bila je karakteristična ironija kojom se osvrnuo ne samo na dramsku fabulu, već i na vladajući sloj društva. Među značajna i u svakom pogledu vrlo efikasna sredstva ide bez sumnje i kontrast⁶². Analizirajući komedije: Dundo Maroje, Skup, Arkulin i Tripče de Utočce, možemo reći kako je Držićevo poigravanje s ironijom išlo u više smjerova. Ironizirao je ljudske mane, najčešće osvrćući se na škrtost, prostituciju, hedonizam. Poznato je da je Držić bio i jedan od najpoznatijih antipetrarkista, stoga u njegovim djelima vidljivo je poigravanje s ljubavnim sentencama i ismijavanje zaljubljenika. U Skupu se također dotiče položaja podređenog položaja žene u to vrijeme. Iz povijesnih arhiva poznato nam je da se u Dubrovniku tada nalazio velik broj neženja, stoga u svojim djelima često muški likovi dobivaju taj status. Možemo zaključiti da su sredstva njegovih poigravanja jezikom najčešće bila: tjelesnost, ljudski poroci, vrline i mane, usmjerenost ženi i uživanju te novcu. Međutim, ponekad Držićeva ironija premašuje granice konvencionalne kritike društvenih običaja i ljudskih poroka svojstvene renesansnoj komediji, iako je njezina funkcija bila zabavljačka. Držićeva buntovnost i hrabrost očituje se u jednoj od najvažnijih svrha ironije u njegovim djelima, a to je bila već spomenuta ironija na korumpirano društvo, dubrovačke senatore i vlastelu kojima se on prikriveno obraća. Važan je trenutak u povijesti tumačenja opusa Marina Držića značilo otkriće urotničkih pisama u Državnom arhivu u Firenci. Kako i zbog čega točno autor ulazi u sukob s vlasti nikad nećemo saznati.

⁶¹ Švelec, Franjo (1968.), op. cit. str. 25.

⁶² Ibidem, str. 329.

Ovaj vječni i ponajbolji komičar 16. i 17. stoljeća rezultat je dugotrajne kazališne kulture i melodramatske produkcije u kojoj predstavlja zasigurno najviši domet.

8. LITERATURA

1. Brlenić-Vujić, B. (2009.) *Držićeva komedija Tripče de Utočce i Boccacciov Dekameron*, [Online] Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/72826>, [Pristupljeno: 15.08.2017.]
2. Bagarić, M. (2011.) „Pragmatički aspekti dramskoga dijaloga u quid pro quo situacijama“, *Nova Croatica*, [Online] 5, str. 367- 302. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/174615> [Pristupljeno: 30.8. 2017.]
3. Čale, F. (1978.) *Tragom Držićeve poetike*, Zagreb: Biblioteka
4. Čale, F. (1971.) *Marin Držić : Tirena, Grižula, Novela od Stanca, Dundo Maroje, Skup, Tripče de Utočce, Hekuba*, Zagreb: Školska knjiga
5. Držić, M. (1996.) *Skup. U: Dubrava u komediju stavljena (Izbor i predgovor Pavao Pavličić)*, Zagreb : Mozaik knjiga
6. Fališevac, D. (1991.) „Smiješno i komično u Držića“, U: *Republika*, Zagreb: Društvo hrvatskih književnika, izd. 1-2.
7. Fališevac, D. (2009.) „Iz Držićeve radionice: oblikovanje karaktera“, *Dani Hvarškoga kazališta : Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, [Online] 35, str. 83-111. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/72828>, [Pristupljeno: 2. rujna 2017.]
8. Kolumbić, N. (2009.) Boccacciova novela VIII – 10 i Držićev Dundo Maroje. U: *Putovima kanonizacije: zbornik radova o Marinu Držiću (1508. – 2008.)*, Zagreb:HAZU.
9. Muhoberac, M. (1998.) „Predgovor“, U: *Marin Držić: Skup*, Zagreb: SysPrint
10. Prosperov Novak, S., Milovan Tatarin et al. (ur.) (2009.) *Leksikon Marina Držića*, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža
11. Prosperov Novak, S. (2011.) *Marin Držić: Izabrana djela I.*, Zagreb: Matica hrvatska
12. Novak, Slobodan Prosperov (1984.) *Planeta Držić*, Zagreb: Cekade
13. Senker, B. (1996.) „Likovi u Držićevim plautovskim komedijama i renesansni sustav komičkih tipova“, *Umjetnost riječi*, izd. 2-3.
14. Švelec, F. (1968.) *Komički teatar Marina Držića*. Zagreb: Matica Hrvatska
15. Švelec, F. (1998.) *Iz starije književnosti Hrvatske*, Zagreb: Erasmus
16. Tatarin, M. (1861. – 2011.) *Čudan ti je animao čovjek*, Zagreb-Dubrovnik : HAZU

9. SAŽETAK

Marin Držić svojim komedijama otkriva sliku dubrovačkog društva njegova vremena. Ismijavajući usku i zatvorenu sredinu karikira svoje sugrađane i bogataške mane što ga dovodi do brojnih neprilika. U prologu Dugog Nosa najbolje iščitavamo Držićevo stajalište i ogorčenje prema svom Gradu. Njegove su komedije *Dundo Maroje*, *Skup*, *Arkulin*, *Tripče de Utoiče* različit izvor smijeha i ironijskog poigravanja. Ironija, ali i autoironija temelj su njegova književnoga stvaralaštva. Istovremeno, komedije imaju zabavilačku funkciju i upozoravaju da je dubrovačkom društvu nužna politička promjena. Držićeve posljednje zamisli u načinu svrgavanja tadašnji vlastodržaca nalazimo u pismima upućenih Cosimu I de Medici. Dok u njegovim kazališnim djelima vidimo dvosmislena semantička značenja, ovdje je vidljivo autorovo duboko razočarenje i ideja nasilnoga rješavanja društveni nepravdi.

Ključne riječi: Marin Držić, ironija, autoironija, komedija

10. SUMMARY

Marin Držić with his comedies discover the image of Dubrovnik society of that time. By making fun of the narrowminded and closed Dubrovnik milieu, he travesties his fellow citizens and flaws of the wealthy which leads him to many troubles. In the prologue of "Dugi Nos" we can see most clearly Držić's point of view and bitterness towards Dubrovnik milieu. His comedies: *Dundo Maroje*, *Skup*, *Arkulin* and *Tripče de Utočje*, are different source of laughter and ironic playing. The irony and autoirony in his works are foundational copies of his personal opinions. At the same time, comedies have an entertaining function and give away the message that Dubrovnik society needs political change. Držić's last thoughts of overthrowing the authorities are discovered in letters between Držić and Cosimo I de Medici. While in his plays we see ambiguous semantic meanings, here we can see his overdisappointment and the idea of violent resolution that can defeat social injustice.

Ključne riječi: komedija, Držić, ironija, autoironija, smijeh, Dubrovnik, prolog